

VIHREÄ KÄDENJÄLKI

Kädenjälkijattelun toimivuus viheralalla

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Lepaa, Rakennetun ympäristön koulutusohjelma

syksy, 2018

Katriina Kudjoi

Rakennettu ympäristö
Lepaa

Tekijä	Katriina Kudjoi	Vuosi 2018
Työn nimi	Vihreä kädenjälki – Kädenjälkiajattelun toimivuus viheralalla	
Työn ohjaaja	Kirsi Mäkinen	

TIIVISTELMÄ

Vihreä kädenjälki on positiivinen vastakohta ekologiselle jalanjäljelle. Jalanjälki keskittyy mittaamaan luonnonvarojen kulutusta eli sitä haittaa jota toiminnallamme aiheutamme ympäristöllemme, kun taas kädenjälki lähestyy ongelmaa positiivisen kautta. Sen tavoitteena on innostaa ihmisiä mukaan tekemään hyviä asioita, joiden avulla voimme parantaa maapallon hyvinvointia.

Tässä työssä pohditaan kädenjälkiajattelun soveltuvuutta viheralan työpaikoille Suomessa. Vihreä kädenjälki on Suomessa vielä varsin vähän tunnettu, ja työn yhtenä tavoitteena onkin lisätä sen tunnettuutta erityisesti viheralan ammattilaisten keskuudessa. Työn tilaajana toimi Viherympäristöliitto.

Työssä keskitytään etsimään tapoja joilla kädenjälkeä voisi työyhteisössä kasvattaa, ja pohditaan, tulisiko kädenjäljen olla yksilön oma vai yhteisön yhteinen, sekä arvioidaan kädenjäljen koon mittaamisen tarpeellisuutta ja toimivia tapoja.

Parhaiten kädenjäljen kasvattamisen arvioitiin toimivan silloin kun se on jokaisen henkilökohtainen tavoite sekä työelämässä että muutoinkin. Koon mittaamista pidettiin osin ongelmallisena, ja siihen toimivan tavan löytäminen onkin haastavaa. Yleisesti vihreän kädenjäljen mukaisia arvoja pidettiin tervetulleena lisänä koko viheralan toimintaan.

Avainsanat vihreä kädenjälki, nettopositiivisuus, kestävä kehitys

Sivut 29 sivua

Degree Programme in Landscape Design and Construction
Lepaa

Author	Katriina Kudjoi	Year 2018
Subject	Green handprint – The functionality of the green handprint in the landscape industry.	
Supervisor	Kirsi Mäkinen	

ABSTRACT

The Green handprint is a positive opposite to the ecological footprint. The Footprint focuses on measuring the consumption of natural resources, in other words the disadvantages we are causing to the environment with our actions, while the green handprint approaches the problem through a positive mind. The green handprint's mission is to inspire people to do things that help us to improve the state of the earth.

In this thesis the feasibility of the handprint conception in environment sector workplaces are considered. The green handprint is still quite little known in Finland and one of the goals in this project is to increase the awareness of it, especially amongst professionals of the green sector. The orderer of this thesis is The Finnish Association of Landscape Industries.

This thesis concentrates on finding different methods for how to increase the size of the handprint at workplaces and whether the handprint should be personal or communal. Also the utility and the useful ways to measure the handprint are evaluated.

Increasing the size of the handprint was evaluated to function best when it is a personal goal both in and outside the work. Measuring the size of the handprint was also considered to be problematic. Finding the usable way to do the measuring is surely challenging. Though the values of green handprint were thought to be a welcome addition to the operation of the green sector.

Keywords green handprint, net positivity, sustainable development

Pages 29 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMINEN	2
2.1	Ekologinen jalanjälki.....	2
2.2	Vihreä kädenjälki.....	3
2.3	Nettopositiivisuus.....	4
2.3.1	Kiertotalous	5
2.3.2	Nettopositiivisuus ja monimuotoisuuden kompensointi.....	6
2.3.3	Nettopositiiviset tuotteet ja materiaalit	7
2.4	Ympäristöjalanjäljen laskentamalli	7
3	LUONNON MONIMUOTOISUUDEN VAALIMINEN	8
3.1	Luonnonvarojen käyttö	8
3.2	Kansainvälinen yhteistyö.....	10
3.3	Yksilön keinoja turvata monimuotoisuuden säilymistä	10
4	RAKENNETUN YMPÄRISTÖN MUUNTOJOUSTAVUUS	11
5	KÄDENJÄLKI JA KESTÄVÄN YMPÄRISTÖRAKENTAMISEN TOIMINTAMALLI	12
5.1	Kestävä ympäristörakentamisen toimintamalli	13
5.2	Vertailu	14
6	KÄDENJÄLKI VIHERALAN TYÖPAIKOILLA - TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN	15
6.1	Pajoihin osallistuneet ryhmät	15
6.2	Tutkimusmenetelmänä työpaja	16
7	KÄDENJÄLKI VIHERALAN TYÖPAIKOILLA - TULOSTEN ESITTELY	17
7.1	Kädenjäljen tuominen osaksi työskentelyä.....	17
7.2	Kenen kädenjälki?	21
7.3	Kädenjäljen koon mittaaminen	22
7.4	Ryhmät vastaajina	24
8	VIHREÄN KÄDENJÄLJEN KÄYTTÖÖNOTTO – JOHTOPÄÄTÖKSET	24
	LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Ilmastonmuutoksen jatkaessa vääjäämätöntä etenemistään ja luonnonvarojen käydessä vähiin ovat toimivat ajatukset siitä, mitä asialle voisimme tehdä, hyvinkin tervetulleita. Vihreä kädenjälki tuo uuden lähestymistavan maapalloa uhkaavien ekokatastrofien torjumiseen. Negatiiviseksi leimatun kulutuksen jatkuvan pienentämisen ja ympäristöahdistuksen potemisen sijaan keskitytään siihen hyvään, mitä on tehtävissä kokonaistilanteen parantamiseksi. Kiinnitetään huomiota esimerkiksi tuotteiden valmistusprosessien kestävyteen sekä tuotteiden mahdollisimman pitkään käyttöikään ja muuntojoustavuuteen. Tässä työssä keskitytään pohtimaan, voisiko vihreä kädenjälki -ajattelu tuoda viheralalle uutta näkökulmaa maapallon hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Vihreän kädenjälki on käsitteenä vielä varsin tuntematon, eikä se ole vakiinnuttanut paikkaansa yleisessä puheessa ekologisen jalanjäljen tapaan. Kädenjälki on jalanjäljen positiivinen vastakohta. Sitä kasvattamalla pyritään peittoamaan jalanjälki, ja saamaan näin aikaan maapallolle enemmän positiivisia vaikutuksia kuin haittaa. Oma kädenjälki kasvaa tekemällä hyviä arkipäivän valintoja sekä innostamalla toisiakin mukaan kasvattamaan kädenjälkeään. (handprinter 2013a.)

Yritysmaailman tarpeisiin luotu termi nettopositiivisuus sisältää kädenjäljen kasvattamisen kanssa yhtenevän ajatuksen siitä, että toiminnan positiivisten vaikutusten tulee voittaa negatiiviset. Nettopositiivisuusajattelussa yrityksen koko toimintaa tarkastellaan saavutetun hyödyn ja aiheutetun haitan näkökulmista. Kun hyödyt ovat haittoja suuremmat jokaisella osa-alueella erikseen tarkasteltuna, on yritys nettopositiivinen (Tynkkynen & Berninger 2017, 20). Nettopositiivisuus ei kuitenkaan huomioi työntekijän osuutta asiaan samoin kuin kädenjälki.

Tuomalla kädenjälkiajattelua osaksi myös viheralan toimintaa, voidaan kenties vaikuttaa rakennetun ympäristön kestävyteen ja asenteiden muuttumiseen ympäristömyönteisemmiksi. Tämän työn tavoitteena on tutkia, miten kädenjälkiajattelu sopii osaksi viheralan toimintaa ja vakiintuneita käytäntöjä. Asian selvittämiseksi järjestin kaksi pajaa, joissa ammattilaisryhmien kanssa pohdittiin aihetta eri näkökulmista. Pohdittavia kysymyksiä olivat: Millä konkreettisilla tavoilla kädenjälkeä voisi kasvattaa omassa työssä? Millaiseksi kädenjälki viheralan työpaikalla voisi muodostua, ja kenen kädenjälki se on? Onko kädenjäljen koko mitattavissa?

Aihe on laaja ja moniulotteinen, ja sen tyhjentävään käsittelyyn ei yksi opinnäytetyö riitä. Tämä työ voi toivoakseni toimia yhtenä ajatusten herrättelijänä ja pohjana tärkeälle keskustelulle monilla viheralan työpaikoilla. Kiitos teille, joiden kanssa sain keskustelun jo aloittaa. On hyvä muistaa,

että riittävällä määrällä kädenjälkiä voimme parantaa maapallon (hand-printer 2013a).

2 KESTÄVÄN KEHITYKSEN EDISTÄMINEN

On kehitetty monia erilaisia laskentatapoja ja malleja joiden avulla huomio voidaan kiinnittää siihen, miten elintapamme, yritystoimintamme tai vapaa-ajan harrastuksemme vaikuttavat maapallon hyvinvointiin. Kaikkien näiden yhteisenä tavoitteena on edistää kestävästä kehitystä, siis saada ihmiset toimimaan tavoilla jotka aiheuttavat vähemmän kuormitusta ympäristölle. Materiaalien uusiokäytön tehostaminen, erilaisten päästöjen hillitseminen ja muut luonnonvarojen kulutuksen pienentämiseen tähtäävät innovaatiot tukevat tätä tavoitetta.

Vihreä kädenjälki pyrkii positiivisuudellaan motivoimaan ihmisiä mukaan maailmanpelastustalkoisiin. Se ei ekologisen jalanjäljen tavoin mittaa kulutusta, eikä siten syyllistä, vaan tarjoaa kaikille mahdollisuutta konkreettisin teoin olla mukana elvyttämässä maapallon tilaa, ja turvata sen hyvinvointia jatkossakin. Se keskittyy siis hyviin tekoihin, joita jokainen voi tehdä.

Nettopositiivisuus yhdistää kulutuksen mittaamisen ja hyvien tekojen tekemisen ympäristölle, ja vertaa näitä kahta toisiinsa. Nettopositiivisuus on erityisesti yritysmaailman tarpeisiin kehitetty, ja sen tavoitteena on havahduttaa yritykset korjaamaan aiheuttamaansa haittaa tekemällä myös ympäristön tilaa parantavia toimenpiteitä, siis kasvattamaan kädenjälkeään.

Päästäksemme kiinni ajatukseen vihreästä kädenjäljestä tulee ensin tuntee ekologisen jalanjäljen käsite. Se on ollut viime vuosina paljon esillä, ja erilaisia laskureita oman jalanjäljen koon selvittämiseksi on internet pullollaan. Yhteistä kaikille jalanjälkimalleille on kuitenkin niiden keskittyminen maapallolle aiheuttamiimme negatiivisiin vaikutuksiin ja luonnonvarojen kulutukseen. Kädenjälki tuo mukaan sosiaalisen ulottuvuuden pelkän kulutuksen mittaamisen sijaan.

2.1 Ekologinen jalanjälki

Ekologinen jalanjälki on 1990-luvulla luotu käsite, jonka avulla kuvataan uusiutuvien luonnonvarojen kulutusta ja päästöjä negatiivisessa mielessä. Se mittaa kuinka suuri maa- ja vesialue tarvitaan tuottamaan palvelut, kuten ravinto, materiaali ja energia, joita ihminen käyttää, sekä käsittelemään jätteet ja sitomaan päästöt. (Tynkkynen ym. 2017, 111.)

Tynkkynen ja Berningerin (2017, 111) mukaan jalanjäljen koon laskennassa otetaan huomioon rakentamisessa käytetty maa-ala ja

hiilidioksidipäästöjen sitomiseen tarvittavan kasvillisuuden määrä, mutta ei monia muita olennaisia asioita, kuten makean veden saastumista, ekosysteemien kestäväntä käyttöä ja muita kuin hiilidioksidipäästöjä.

Jalanjäljen laskennassa käytettävä yksikkö on globaalihehtaari (gha), eli tuottavuudeltaan keskimääräinen hehtaari. Laskenta perustuu elinkaariarviointiin, eli tuotteen koko elinkaaren aikaisiin ympäristövaikutuksiin aina sen valmistuksesta käytöstä poistamiseen saakka. (Tynkkynen ym. 2017, 112.)

Omaa jalanjälkeään pienentämällä ihminen voi vaikuttaa maapallon hyvinvointiin. Erilaisten laskureiden tarkoituksena onkin herättää ihmiset huomaamaan, mikä vaikutus normaalina pitämillämme toimintatavoilla on globaalissa mielessä, ja kannustaa tekemään hyviä valintoja, jotka eivät kuormita luontoa tarpeettomasti.

2.2 Vihreä kädenjälki

Ekologisen jalanjälkemme pienentäminen onnistuu vain tiettyyn rajaan asti, sillä syömme, juomme ja kulutamme jonkin verran joka tapauksessa. Tämä saattaa ahdistaa ympäristönsä hyvinvointia ajattelevaa ihmistä, ja sen vuoksi Gregory A. Norris Harvardin yliopistosta halusi kehittää sille vastakohtan, vihreän kädenjäljen, joka mittaa sitä ekologista hyvää, jota saamme aikaan ympäristössämme. (handprinter 2013b.)

Vihreä kädenjälki, ts. ekologinen kädenjälki, keskittyy positiivisiin asioihin, ja ajatuksena on, että se siten motivoisi ihmisiä paremmin tekemään osuutensa maapallon pelastamiseksi. Omaa kädenjälkeään yksilö voi kasvattaa tekemällä ympäristön hyvinvointia tukevia valintoja. Kasvattamalla omaa vihreää kädenjälkeään voi myös peitota jalanjälkensä aiheuttamaa luonnonvarojen kulutusta. Tavoitteena on, että lopulta kädenjälki on jalanjälkeä suurempi. (handprinter 2013b.)

Kuva 1. Kun tarpeeksi moni ihminen innostuu kasvattamaan kädenjälkeään, voimme yhdessä parantaa maapallon hyvinvointia (handprinter 2013a).

Ajatus kädenjäljen kasvattamisesta jakautuu kolmeen askeleeseen. Ensiksi tiedostetaan oman jalanjäljen koko, ja pyritään pienentämään sitä niin paljon kuin se on mahdollista. Kun tämä ei järkevällä tavalla enää onnistu, ryhdytään tekemään positiivisia asioita jalanjäljen peittoamiseksi. Näitä ovat esimerkiksi muiden auttaminen ja neuvominen sekä innostaminen mukaan pienentämään jalanjälkeään ja kasvattamaan kädenjälkeään. Kolmantena askeleena jatketaan myönteisten asioiden tekemistä, eli ennaltaehkäistään haittoja ja pyritään korjaamaan jo syntyneitä vahinkoja. (handprinter 2013b.)

Tavoitteena on siis luoda positiivisia ympäristövaikutuksia, jotka eivät muuten olisi tapahtuneet. Kädenjäljen laskenta perustuu samoihin asioihin ja yksiköihin kuin jalanjäljen laskenta, joten myös sen nettovaikutus on Tynkkysen ja Berningerin (2017, 112) mukaan teoriassa mahdollista laskea.

2.3 Nettoposiitivisuus

Kun ajatus kädenjäljen kasvattamisesta tuodaan yritysmaailmaan, puhutaan kädenjäljen sijaan usein nettoposiitivisuudesta. Nettoposiitivisuus liittyy puhtaammin materiaan ja laskettavissa oleviin suureisiin, siitä on jätetty kädenjälkeä kasvattava muiden mukaan innostaminen pois.

Nettopositiivisuuden ajatuksena on yrityksen kokonaisvaltaisempi vastuu tehdä ympäristölle enemmän hyvää kuin paha. Pelkkien negatiivisten vaikutusten lieventämisen sijaan tavoitteena on korjata jo syntyneitä vahinkoja, sekä auttaa muitakin vähentämään aiheuttamia haittoja, siis kasvattaa kädenjälkeä. Nettopositiivisuuden tavoitteena on konkretisoida yrityksille, millä tavoin toimintaa voisi kehittää tulevaisuudessa ja mitä toimenpiteitä kiertotalouden edistämiseksi ja nettopositiivisuuden kasvattamiseksi voisi tehdä. (Puoskari & Piekkari 2017.)

Zoe LE Grand, (2015) Forum for the Futuren kestävyysasiantuntija, vertaa nettopositiivista yritystä mehiläisiin. Mehiläinen käyttää kukkien mettä omaksi hyödykseen, mutta samalla levittää niiden siitepölyä ja auttaa näin ylläpitämään kukan elämää. Tästä hyötyy koko ekosysteemi. Myös nettopositiivinen yritys, joka antaa ympäristölleen ja yhteiskunnalle enemmän kuin ottaa, hyödyttää koko yhteisöä samalla kun se panostaa omaan liiketoimintaansa ja tavoittelee voittoa ensisijassa itselleen. Tavoitteena on siis menestyä tavoilla, jotka tukevat menestymistä (Norris 2014).

2.3.1 Kiertotalous

Nettopositiivisuus ja kiertotalous linkittyvät vahvasti yhteen. Kiertotaloudessa pyritään hyödyntämään materiaalit, resurssit ja tuotteet mahdollisimman pitkälle siten, että jätettä syntyy mahdollisimman vähän. Aiemmin hyödyntämättömiä sivuvirtoja voidaan esimerkiksi ryhtyä hyödyntämään, jolloin ne muuttuvat resurssiksi ja tulonlähteeksi joko tuottajalleen tai toiselle toimijalle. Luonnonvarat hyödynnetään siis tehokkaasti, ja jätteen määrä minimoidaan, eli hyvän tuottaminen on huonoja vaikutuksia suurempaa. (Puoskari 2017, 5.)

Liiketoimintahyötyjä, joita nettopositiivisuusajattelu voi yritykselle tuottaa, ovat esimerkiksi kulujenkarsinnan ohjaus ja toiminnan tehostaminen kulutuksen tehostamisen kautta, uuden liiketoiminnan luominen tai nykyisen tehostaminen, apu riskien hallinnassa, aktivoituminen toimialan tai siihen liittyvän lainsäädännön kehittämisessä, sekä erottuminen kilpailijoista luomalla kilpailuetua ja pienentämällä maineriskiä. (Puoskari 2017, 6.)

Nettopositiivisuus huomioi toiminnasta aiheutuvat kokonaisvaikutukset. Vaikka haittojen vähentäminen onkin keskeistä, on niitä mahdotonta kokonaan välttää. Yrityksen mahdollisuudet pienentää aiheuttamaansa haittaa eli jalanjälkeä ovat yleensä rajalliset, mutta toiminnan tarjoamien hyötyjen, kädenjäljen, kasvattaminen on mahdollista rajattomasti. Näin voidaan korvata toiminnan aiheuttamia välittömiä haittoja. (Tynkkynen ym. 2017, 18.)

Nettopositiivisuus on yritysmaailmassa vielä varsin uusi käsite, ja hyötyjen ja haittojen mittaamisen käytännöt ovat vasta muotoutumassa. Oman haasteensa tähän luovat myös eri alojen erilaiset tarpeet. (Tynkkynen ym. 2017, 17.)

2.3.2 Nettopositiivisuus ja monimuotoisuuden kompensointi

Pöyry Finland Oy on tarttunut aiheeseen julkaisemalla raportin, jossa asiaa havainnollistetaan kolmen erilaisen case-yrityksen kautta. Julkaisun tavoitteena ei ole ollut kehittää mittareita, vaan pyrkiä avaamaan nettopositiivisuuden käsitettä valittujen esimerkkien kautta (Puoskari 2017, 9).

Viheralan näkökulmasta kiinnostava case-esimerkki on Fingrid Oyj:n sähkönsiirron kantaverkkoa vahvistavan voimajohtohankkeen vaikutusten tarkastelu luonnon monimuotoisuuteen nettopositiivisuuden näkökulmasta. Yksinkertaistettuna Puoskari (2017) toteaa nettopositiivisuuden toteutuvan luonnon monimuotoisuuden kannalta, mikäli toiminta lisää monimuotoisuutta alkutilanteeseen nähden. Hyvällä suunnittelulla on tässä keskeinen rooli.

Kuten tässäkin tapauksessa, aina haittojen välttäminen ei ole mahdollista ja negatiiviset vaikutukset ylittävät positiiviset, jolloin nettopositiivisuus jää toteutumatta. Tällöin monimuotoisuudelle aiheutuneet haitat tulee nettopositiivisuuden mukaan korjata. Tämä voi tapahtua vahingoitettujen alueiden ennallistamistoimin, tai luomalla kokonaan uusia elinympäristöjä, eli kompensoimalla. Tällaisen monimuotoisuuskompensaation periaatteet ohjaavat soveltamaan ensin haittavaikutusten välttämisen- ja lieventämistoimenpiteitä, ja vasta sitten turvautumaan kompensoitioon. Kompensaatio tulee toteuttaa niin lähellä aiheutettua haittaa, että se hyödyttää myös kohteena olevaa ekosysteemiä. (Puoskari 2017, 13.)

Monimuotoisuuden kompensoitiosta on Suomessa vasta varsin vähän kokemusta. Perinteisten luonnonsuojelutoimien riittämättömyys ja luonnon monimuotoisuuden jatkuva heikkeneminen niin Suomessa kuin maailmanlaajuisestikin luo kuitenkin tarpeen ottaa käyttöön uusia keinoja monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Kompensaation avulla voidaan parhaimmillaan pysäyttää monimuotoisuuden väheneminen, ja jopa kääntää kehitys positiiviseksi. Koska lajien ja ekosysteemien toimintaa koskeva tieto on puutteellista, eikä toteutettava kompensoitio todennäköisesti vastaa olosuhteiltaan täysin alkuperäistä tilannetta, on luontoarvojen ylikompensointi aina suositeltavaa. (Tynkkynen ym. 2017, 82.)

Rakennetun ympäristön levittäytyminen aiemmin koskemattomaan luontoon tuhoaa väistämättä sen monimuotoisuutta. Nettopositiivisuustarkastelun yleistymisellä viheralan yrityksissä ja erityisesti suunnittelun ja kaa-voituksen parissa työskentelevien keskuudessa, sekä kädenjalkiajattelun nostamisella jalanjäljen pienentämisen rinnalle, tulee toivoakseni olemaan suotuisia vaikutuksia monimuotoisuuden säilymisen turvaajana.

2.3.3 Nettoposiitiiviset tuotteet ja materiaalit

Sellaisten tuotteiden tuottaminen, joilla on positiivinen kädenjälki, eli jotka ovat nettoposiitiivisiä koko elinkaarensa ajan, on haaste valmistajille.

Martin Brown (2015) pohtii blogikirjoituksessaan tuotteiden vastuullista valmistamista. Kun valitaan toimijoita rakennetun ympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen, pitäisi kiinnittää huomiota vastuullisuuteen ympäristökysymyksissä. Käytettävien tuotteiden ja materiaalien tuotantoprosessien tulisi olla ympäristöystävällisiä, ja käytössä niiden tulisi parantaa elämänlaatua, tuottaa iloa ja olla toimivia tarkoituksessaan.

Kun tuote on nettoposiitiivinen, se antaa enemmän kuin ottaa koko elinkaarensa ajan. Sen valmistamisessa syntyvän jätteen määrä on minimoitu, ja käytettävän veden kierto on sopusoinnussa alueen ja sen ympäristön luonnollisten vesivirtojen kanssa. Se on myös materiaaliltaan turvallinen ihmisen altistua sekä tuotannon, käytön, että loppusijoituksen aikana. Tuotteen on oltava kestävä, käyttötarkoitukseensa sopiva, ja sen käyttöiän on oltava sitä pidempi, mitä enemmän energiaa on kulunut, ja haittaa ympäristölle aiheutunut sen valmistusprosessissa. Tuotteen hinta ei myöskään saisi nousta kohtuuttomalle tasolle, jotta sen käyttö pysyy mahdollisena. (Brown 2015.)

2.4 Ympäristöjalanjäljen laskentamalli

Euroopan komissio on vuonna 2018 julkaissut uuden ympäristöjalanjäljen laskentamallin. Toisista, vain yhden aiheen jalanjäljistä poiketen, se huomioi jopa 16 erilaista ympäristövaikutusluokkaa kuten hiilidioksidipäästöt, veden kulutuksen, sekä vaikutuksen otsonikerrokseen. Se huomioi tuotteen koko elinkaaren aina luonnonvarojen hyödyntämisestä tuotteen käyttöön asti ja syntyvän jätteen käsittelyyn saakka. Laskentamalli on yhtenevä koko Euroopassa, ja sen tavoitteena on tarjota sekä yrityksille että kuluttajille mahdollisuus arvioida tuotteiden ympäristövaikutuksia vertailukelpoisella tavalla. Tulevaisuudessa ympäristöjalanjälkimenetelmä voi vaikuttaa tapaan, jolla ympäristövaikutuksista viestitään tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa, ja tarjota yrityksille kilpailuetua. (Suomen ympäristökeskus 2018.)

Noin puolet eurooppalaisista kuluttajista on Eurobarometrin (2013) tutkimuksen mukaan sitä mieltä, että ympäristöystävällisiä tuotteita ei ole helppo erottaa muiden joukosta, ja pakkausmerkinnät eivät tarjoa riittävästi tietoa. Luottamus tuottajien kertomukseen tuotteidensa ympäristövaikutuksista on myös yhtä heikkoa, mikä vaikuttaa kuluttajien kykyyn tehdä ympäristöystävällisiä valintoja.

Euroopan yhteinen ympäristöjalanjäljen laskentamalli tukee kansainvälisiä pyrkimyksiä tiedon saatavuuden parantamiseksi, ja tarjoaa periaatteita siitä, millaista tietoa ympäristönsuojelun tasosta tulisi välittää. Näitä

periaatteita ovat esimerkiksi avoimuus, luotettavuus, vertailukelpoisuus, selkeys ja tuotetietojen täydellisyys. Erikseen tuotteille (PEF) ja organisaatioille (OEF) laadittujen laskentamenetelmien käyttöä suositellaan jäsenvaltioiden lisäksi kaikille yrityksille ja yksityisille organisaatioille sekä rahoitusyhteisöille. (European commission 2017.)

Mikäli ympäristöjalanjäljen laskentamalli vakiinnuttaa paikkansa yleisessä käytössä ja näin helpottaa kuluttajan ympäristömyönteisten valintojen tekemistä, tukee se osaltaan myös yksilön mahdollisuuksia kasvattaa vihreää kädenjälkeään. Juuri tuotteen kokonaisympäristövaikutusten arviointi näennäisestä ekologisuudesta huolimatta on tavalliselle kuluttajalle usein lähes mahdoton tehtävä. Tästä syystä ympäristöjalanjälki on mielestäni tarpeellinen lisä laskentamalleihin erityisesti yksityisen kuluttajan kannalta.

3 LUONNON MONIMUOTOISUUDEN VAALIMINEN

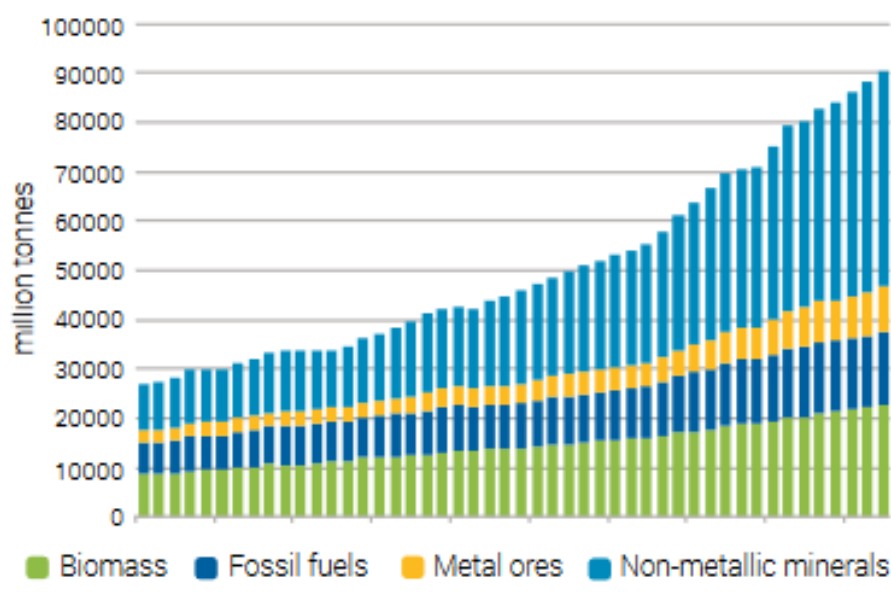
Luonnon monimuotoisuuden jatkuva heikkeneminen on koko maailmaamme koskeva ongelma. Moderni länsimainen ihminen on luonut elämäntavan, jossa ollaan yhä enemmän riippuvaisia luonnonvarojen riittävydestä, mutta sama elämäntapa aiheuttaa runsaasti negatiivisia ympäristövaikutuksia. Metsiä raivataan pelloiksi ja kaadetaan polttopuiksi, kosteikkoja kuivataan, arot ja savannit muutetaan laidunmaiksi. Ihmisen toiminta muuttaa ekosysteemejä pysyvästi, mikä vie niiden alkuperäiseltä lajistolta elinmahdollisuudet. Biodiversiteetin heikkenemisestä seuraa lisää ongelmia. Pölyttäjien radikaali väheneminen uhkaa ruuan tuotantoa, vieraslajien hallitsematon leviäminen syö alkuperäislajit alleen, merien saastuminen vie meriekosysteemeiltä elinmahdollisuudet.

Tämä luku esittelee joitakin syitä, miksi monimuotoisuus on vakavasti uhattuna, ja toimia, joilla monimuotoisuuden heikkenemistä pyritään estämään.

3.1 Luonnonvarojen käyttö

Luonnonvarojen käyttöönotto on viime vuosikymmeninä kasvanut merkittävästi, ja tulee ennusteiden mukaan kasvamaan vuoteen 2050 mennessä jopa yli kaksinkertaiseksi nykyiseen verrattuna. Jatkuvan kasvun seurauksena on, että materiaalien uusiokäyttö ja tehokas kierrättäminen ei pysy vauhdissa mukana. Ongelman ratkaiseminen vaatii määrän vähentämisen lisäksi muutosta myös käyttötapaan. (BIOS-tutkimusyksikkö 2018.)

FIGURE 2.2 Global material extraction in four main material categories, 1970–2017, million tonnes

Kuva 2. Luonnonvarojen käyttöönoton kasvu maailmassa vuosina 1970–2017 (International Resource Panel 2017, 29).

Luonnonvarojen kulutusta tarkasteltaessa on syytä ottaa huomioon käytetyn määrän lisäksi myös niiden käyttöönottoon liittyvät välittömät seuraukset. Uusiutumattomien luonnonvarojen vähentyessä niiden käyttöönotto vaatii aiempaa enemmän työtä. Samaa pätee myös uusiutuviin luonnonvaroihin, kun niitä ekosysteemin tilan heikentyessä käytetään edelleen entiseen tapaan. (BIOS-tutkimusyksikkö 2018.)

Väestömäärän kasvu tuo omat haasteensa monimuotoisuuden säilymiselle. Luvussa 2.3.2 mainittu monimuotoisuuden kompensointi edesauttaa osaltaan turvaamaan lajien säilymistä silloin, kun ihmisen kannalta tarpeellinen rakentaminen vie elintilan alueen alkuperäiseltä lajistolta. Kompensaatio tulisi kuitenkin toteuttaa aina hyvien, luontoa kunnioittavien periaatteiden mukaisesti, tai muutoin se voi olla jopa täysin hyödytöntä. Kompensaation tulisi aina olla myös se viimeinen vaihtoehto. Toisin sanoen rakentamista alueille, joilla se aiheuttaa suurta haittaa luonnolle ja sen monimuotoisuudelle, tulisi viimeiseen saakka välttää.

3.2 Kansainvälinen yhteistyö

Kun luonnonvarojen käyttö ei ole sopusoinnussa niiden tuotannon kanssa, syntyy tilanne, jossa ihminen käyttää maapallon varat loppuun. Jotta pahimmat uhkakuvat voitaisiin välttää, tarvitaan yksittäisten ihmisten kädenjälkien lisäksi mukaan tahoja, jotka pyrkivät vaikuttamaan valtiolliseen päätöksentekoon ja estämään monimuotoisuutta uhkaavien hankkeiden toteutumista tieteelliseen tietoon perustuen.

Tähän tarpeeseen vastaa vuonna 2012 perustettu IPBES (Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services), hallitusten välinen paneeli, jossa on tällä hetkellä mukana 124 valtiota, myös Suomi. Tämän kansainvälisen paneelin tavoitteita kotimaassa toteuttaa vuonna 2015 toimintansa aloittanut ympäristöministeriön asettama monitieteellinen Luontopaneeli. Luontopaneelissa on jäseninä 20 asiantuntijaa yliopistoista, tutkimuslaitoksista, Suomen Akatemiasta ja aiheen kannalta keskeisistä ministeriöistä. (Suomen ympäristökeskus 2018.)

Luontopaneelin keskeisiä tehtäviä poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisen lisäksi on lisätä kansainvälisen IPBES-paneelin ja sen työn tunnettuutta Suomessa, nostaa keskusteluun ajankohtaisia kysymyksiä, ja innostaa tutkijoita ja asiantuntijoita mukaan paneelin työhön. (Suomen ympäristökeskus 2018.)

Luontopaneelin toiminta voidaankin mielestäni nähdä myös osana kädenjäljen kasvattamista, jossa hyvistä valinnoista kerrotaan lähipiirille. Mitta-kaava vain on suurempi, ja vaikutus moninkertainen verrattuna yksilö ihmiseen.

3.3 Yksilön keinoja turvata monimuotoisuuden säilymistä

Yksittäisen ihmisen ponnisteluja monimuotoisuuden säilyttämiseksi ei silti tule väheksyä, sillä paljon hyvää voi saada aikaan myös pienimuotoisesti ja paikallisesti toimimalla. Kuluttajana voi suosia tuotteita ja palveluja, joiden tuottamisessa luonnonvaroja on käytetty kestäväällä tavalla. Luonnonvarojen kestävä käyttö tarkoittaa, että uusiutuvia luonnonvaroja käytetään vain sen verran kuin ne ehtivät uusiutua, ja uusiutumattomia luonnonvaroja hyvin vähän ja mahdollisimman ekotehokkaasti (Ympäristöministeriö 2017).

Oman elinympäristönsä monimuotoisuutta turvaamaan voi Viherympäristöliiton (2018a) kokoaman Kestävä kotipiha -esitteen vinkeillä rakentaa esimerkiksi hyönteisille talvehtimis- ja pesäpaikaksi hyönteishotellin, perhospuutarhan niittyhyönteisille ja kukille elinympäristöksi, jättää pihaan lahoppua lahottajien käyttöön, käsitellä hulevedet paikallisesti sadepuutarhassa tai viivyttää niitä viherkatolla.

Hyönteisten merkitys luonnon ekologisen tasapainon turvaajina on suuri, mutta ihmisen toiminnan seurauksena niiden luontaiset pesimäpaikat ovat vähentyneet. Luonnonmateriaaleista rakennetulla hotellilla voi tarjota talvehtimis- ja pesimäpaikkoja, ja siten turvata hyönteisten viihtymistä omassa puutarhassaan. Kukkaniitty puolestaan auttaa paitsi säilyttämään niittykasvilajeja, myös houkuttelemaan perhosia ja muita niittyhyönteisiä pihapiiriin. Tästä hyötyvät myös hyönteisiä syövät linnut. Lahoavan puun myötä puutarhassa elintilaa saavat monet eläimet, sienet ja pieneliöt. Lahoamisprosessi vapauttaa ravinteita jälleen kasvien käyttöön. (Viherympäristöliitto 2018a.)

Kovat pinnat estävät hulevesien imeytymistä maaperään, mikä vaikuttaa pohjavesien pinnan alenemiseen. Sadepuutarhan avulla hulevedet voi imeyttää luonnonmukaisesti omalla tontilla. Viherkaton avulla voi paitsi lisätä ympäristön vihreyttä ja elinympäristöjä kasveille ja eläimille, myös viivyttää sadevesiä, vaikuttaa rakennuksen lämpötalouteen ja ääneneristävyyteen, sekä pidentää kattopinnan elinikää. (Viherympäristöliitto 2018a.)

Monet yhdistykset, kunnat ja kaupungit järjestävät talkoita vieraslajien hävittämiseksi alueilta, joissa niitä esiintyy runsaasti. Osallistumalla talkoisiin ja huolehtimalla, ettei omalla tontilla vieraslajit leviä, voi edesauttaa luontaisten lajien ja monimuotoisuuden säilymistä. Tietoa vieraslajeista, niiden torjumisesta ja haitoista on runsaasti saatavilla internetistä, ja myös koulutustilaisuuksia järjestetään eri yhdistysten toimesta.

Keskeinen rooli monimuotoisuuden säilyttämisessä on myös viheralan toimijoilla. Edellä mainittujen keinojen huomioiminen suunnittelussa, rakentamisessa ja kunnossapidossa, sekä aivan erityisesti tiedon jakaminen monimuotoisuuden säilymistä tarpeellisuudesta on pitkälti ammattilaisten vastuulla. Vihreät kädenjäljetkin voivat lisääntyä vain, jos asiallista tietoa jaetaan eteenpäin riittävästi.

4 RAKENNETUN YMPÄRISTÖN MUUNTOJOUSTAVUUS

Rakennetun ympäristön muuntojoustavuudella tarkoitetaan rakennettavan kohteen suunnittelemista ja toteuttamista alusta asti siten, että se myöhemmin mahdollisimman vähäisin muutostöin soveltuu myös alkupe-
räisestä poikkeavaan käyttöön. Asuinrakennusten osalta se tarkoittaa asuntojen koon ja käyttötarkoituksen helppoa muunneltavuutta, asuin-
ympäristöissä se merkitsee esimerkiksi alueen suunnittelua siten, että myö-
hemmin toteutettava täydennysrakentaminen on mahdollista.

Muuntojoustavuus rakennetussa ympäristössä tuo kustannustehokkuutta ja pienentää rakentamisen aiheuttamaa ympäristökuormitusta, jota tulisi aina ajatella kokonaisuutena koko rakennettavan kohteen elinkaaren ajalta. Siihen sisältyvät sekä rakennusmateriaalien valmistus,

rakennusvaiheen ja valmiin rakennuksen käyttämisen aiheuttama kuormitus että sen osien ja materiaalien uudelleenkäyttö ja kierrätys. Mitä pidempi on rakennuksen käyttöikä, sitä pienemmäksi jää sen rakentamisen aiheuttama ympäristökuormitus. Kestävät materiaalit ja muuntojoustavat rakenneratkaisut vaikuttavat olennaisesti rakennuksen käyttöiän pituuteen. (Green Building Council Finland 2012.)

Kun myös viherympäristöt suunnitellaan ja toteutetaan muuntojoustaviksi, saavutetaan rahallisen säästön ja materiaalin pitkän käyttöiän lisäksi merkittävää etua niissä toimiville ekosysteemeille. Tämä auttaa turvaamaan ekosysteemipalveluiden toimivuutta jatkossakin, mikä on olennaisen tärkeää elämän jatkumisen kannalta maapallolla.

Muuntojoustavalla pihamaalla voisi esimerkiksi istutusalueet ja pintamateriaalit olla suunniteltu ja rakennettu alusta asti sitä silmällä pitäen, että pihan osa-alueen käyttötarkoituksen muuttaminen joksikin toiseksi onnistuu vaihtamalla vain kalusteet. Leikkipaikka voidaan muuttaa grillausalueeksi tai päinvastoin. Näin puut ja pensaat saavat kasvaa rauhassa, massiivisia maamassojen vaihtoja ei tarvitse suorittaa, ja ostoslistalle jää vain uudet kalusteet. Nämäkin voidaan mahdollisesti hankkia kierrätettyinä, tai poistetut kalusteet voidaan kierrättää eteenpäin niiden kunnan salliessa.

Suosimalla muuntojoustavia ratkaisuja vähennämme siis materiaalin kulu- tusta, pienennämme päästöjä sekä materiaalin tuotannossa että sen kul- jetuksessa ja asentamisessa käytetyn konetyön vähentyessä, tuotamme vähemmän jätettä, ja turvaamme paremmin luonnon omien järjestelmien toimivuutta. Tällä kaikella on merkitystä myös tarkastellessamme käden- jälkemme kokoa.

5 KÄDENJÄLKI JA KESTÄVÄN YMPÄRISTÖRAKENTAMISEN TOIMINTAMALLI

Vihreä kädenjälki ja Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli ovat lähtökohtaisesti samaan tavoitteeseen pyrkiviä hankkeita. Molempien ta- voitteenä on torjua luonnon monimuotoisuuden vähenemistä, ilmaston- muutosta ja muita ekokatastrofeja. KESY-toimintamalli pyrkii tavoitteeseen tarkoin, Suomen oloihin sopivin ja ammattilaisille suunnatuin ohjein, kun taas kädenjälki-ideologia tahtoo tavoittaa kaikki ihmiset kaikkialla maailmassa tekemään voitavansa itse valitsemillaan keinoilla.

Tässä luvussa käsitellään KESY-toimintamallia, ja vertaillaan sen sisältöä ja tavoitteita vihreään kädenjälkeen. Lisäksi pohdin myös, mikä motivoi ih- mistä noudattamaan kumpaakin.

5.1 Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli

Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli, KESY, on Viherympäristöliitto ry:n hanke, joka on saanut alkunsa vuonna 2015. Sen tarkoituksena on luoda viheralalle yhtenäinen käytäntö siitä, miten hallinnoidaan, suunnitellaan, rakennetaan ja kunnossapidetään ympäristöä siten, että välteetään, lievennetään, estetään tai jopa parannetaan rakentamisen haitallisia vaikutuksia. (Weckman 2017.)

Toimintamallin luomisen taustalla ovat samat ongelmat ja tarve reagoida niihin kuin kädenjälkiäjäntelussakin: Ilmastonmuutos ja siihen sopeutuminen, globaalit ympäristöongelmat, kaupungistumisen lieveilmiöt ja kestävän kehityksen saavuttaminen (Weckman 2017).

Kaikella rakentamisella, myös ympäristörakentamisella, on huomattavat ympäristövaikutukset. Yhtenäisen toimintamallin tavoitteena on pienentää näitä vaikutuksia hallitusti koko alalla tarjoamalla selkeät ja suomalaisiin oloihin sopivat ohjeet kestävyuden saavuttamiseksi. Toimintamalli ohjaa säästämään luonnonvaroja, kierrättämään ja uusiokäyttämään materiaaleja, panostamaan kestävyteen sekä välttämään turhaa kulutusta. (Viherympäristöliitto 2018b, 6.)

KESY-toimintamalli sisältää toimintaperiaatteita ja toimenpiteitä, jotka on kohdennettu erikseen jokaiselle hankkeen toimijalle tilaajasta kunnossapitäjään. Yleisten toimintaperiaatteiden lisäksi periaatteet on jaettu viiteen teemaan, jotka ovat

- toimintaperiaatteet paikan vesiolosuhteiden vaalimiseen
- toimintaperiaatteet paikan maaperä- ja kasvillisuusolosuhteiden vaalimiseen
- toimintaperiaatteet käytettävien raaka-aineiden, materiaalien ja tuotteiden tuotantoon, valintaan ja kierrätykseen kestäväällä tavalla
- toimintaperiaatteet energiansäästön, ilmanlaadun ja ympäristönsuojelun edistämiseen
- toimintaperiaatteet ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Vesiolosuhteisiin liittyvät toimintaperiaatteet ohjaavat vesiekosysteemien kunnostusta, hulevesien hallintaa, tulva-alueiden ekologisten toimintojen ja vesiekosysteemien suojelua, sekä vähentämään talousveden kulutusta. Maaperään ja kasvillisuuteen liittyvät toimintaperiaatteet neuvovat suojelemaan alkuperäistä kasvillisuutta, käyttämään kasvupaikkaan soveltuvaa kasvillisuutta, torjumaan vieraslajeja, säilyttämään tervettä maaperää ja edistämään sen kunnostusta ja hoitoa, sekä edistämään elollista alkuperää olevan materiaalin säilyttämistä ja lisäämistä. Materiaalien ja tuotteiden valintaan ja kierrätykseen liittyvät toimintaperiaatteet antavat ohjeita materiaalien valintaan siten, että ne ovat ekologisesti kestäviä ja mahdollisimman lähellä tuotettuja. Niissä huomioidaan raaka-aineiden vastuullinen käyttö, asianmukainen kierrätys ja lajittelu, sekä mahdollisuus

uusiokäyttöön. Energiansäästön, ilmanlaadun ja ympäristön suojelemissaan liittyvien toimintaperiaatteiden tavoitteena on erilaisten päästöjen vähentäminen, urbaanien lämpösaarekkeiden vaikutusten lieventäminen sekä rakennusten energiatehokkuuden lisääminen kasvillisuuden avulla. Ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen keskittyvät periaatteet liittyvät sosiaaliseen kestävyteen. Viheralueiden yhtäläinen saavutettavuus, turvallisuus ja käyttömukavuus kaikille käyttäjille, kulttuuriympäristöjen vaaliminen, sekä sosiaalisen kanssakäymisen tukeminen ovat näiden toimintaperiaatteiden keskeisiä teemoja. (Viherympäristöliitto 2018b, 18.)

Toimintamalli julkaistiin toukokuussa 2018. Sen tavoitteena on olla ennen kaikkea tavoiteohjelma, joka ei velvoita eikä pakota, vaan antaa suunnan ja asettaa tavoitteet, joita kohti pyrkiä. Tilaajan tehtäväksi jää päättää, missä laajuudessa tavoitteita noudatetaan hankkeen eri vaiheissa. (Viherympäristöliitto 2018b, 5.)

5.2 Vertailu

Kun kädenjäljen ideologiaa verrataan kestävän ympäristörakentamisen toimintamalliin, voidaan todeta, että molemmissa on sama tavoite, parantaa kestävyttä. KESY-toimintamalli on kohdennettu ympäristörakentamisen toimijoille, kun taas kädenjälki sopii jokaiselle ja kaikkiin asiayhteyksiin. KESY-toimintamalli antaa tarkan luettelon tehtävistä toimenpiteistä ja huomioitavista asioista, kun taas kädenjälki on enemmänkin pelkkä ideologia, joka ei tarjoile tarkkoja toimintaohjeita.

KESY-toimintamallin toimintaohjeet tulevat työnantajalta työntekijän noudatettaviksi, ja työpäivän päättyessä työntekijä on vapaa olemaan noudattamatta niitä. Henkilökohtaisen kädenjäljen kasvatus kulkee ihmisen mukana kellon ympäri, ja ideaan kuuluu kannustaa myös toisia mukaan kasvattamaan omaa kädenjälkeään. KESY-toimintamalliin sitoudutaan siis myös rahan ja työpaikan säilymisen vuoksi, vaikkei kestävä kehitys olisi lainkaan lähellä omaa sydäntä. Vihreä kädenjälki on hengeltään henkilökohtaisempi, itse valittu arvo ja aate, johon sitoutuminen lähtee ihmisen omasta tarpeesta vaikuttaa ympäristönsä tilaan ja koko maapallon hyvinvointiin.

Kädenjäljen kasvattamisessa korostuu siis vapaaehtoisuus, ja yksilöstä itsestään lähtevä halu tehdä ympäristömyönteisiä valintoja. Myös tavan millä kädenjälkeään kasvattaa voi itse valita. Esimerkiksi KESY-toimintamallin periaatteita noudattamalla kädenjälki varmasti kasvaa, mutta kädenjäljen kasvattaminen ei edellytä jokaisen periaatteen tarkkaa noudattamista. Kädenjäljen kanssa on siis mahdollista noukkia ikään kuin rusinat pullasta, ja tehdä vain niitä hyviä asioita, jotka itseä miellyttää. Kasvaako kädenjälki silloin varmasti jalanjälkeä suuremmaksi, ja onko tavoite näin saavutettu? Jos innostaa ahkerasti muita mukaan, voiko silloin tehdä vähän vähemmän niitä konkreettisia hyviä asioita? Ongelmaksi voi

muodostua myös luotettavan tiedon puute. Ihminen saattaa ajatella tekevänä luonnonmukaisia valintoja, mutta olla hakoteillä, ellei esimerkiksi tuotteen valmistusprosessin kaikkien vaiheiden ympäristövaikutukset ole tiedossa.

KESYn tavoite on olla toimintamalli, jota tilaajan määrittämällä tavalla ja laajuudella kaikki viheralan toimijat noudattavat rakentamisen kaikissa vaiheissa. Aika näyttää, miten tämä tulee onnistumaan käytännössä, ja minäkalaisia vaikutuksia sillä on rakentamisen kustannuksiin. Kun KESY-toimintamallin kaveriksi otetaan vihreä kädenjälki, aatteellinen innostus tervehdyttää maapalloa, päästään ympäristörakentamisessa varmasti vielä parempaan lopputulokseen. Kädenjälki tuo KESY-toimintamallin noudattamiseen sosiaalisen ulottuvuuden, konkretisoi sen noudattamisen mielekkyyttä. Yhdessä nämä kaksi ovat siis hyvä, toisiaan täydentävä pari.

6 KÄDENJÄLKI VIHERALAN TYÖPAIKOILLA – TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMINEN

Ajatusta vihreän kädenjäljen kasvattamisesta viheralan työpaikoilla testattiin toteuttamalla kaksi työpajaa, joissa harkinnanvaraisesti koostettu joukko alan ammattilaisia pääsi pohtimaan aihetta. Tavoitteena oli löytää suuntaviivoja, millaisena ja miten vihreää kädenjälkeä voisi lähteä tekemään tunnetummaksi alan toimijoiden keskuudessa.

Kädenjälkien kasvattamiseksi jo käytössä olevien sekä uusien mahdollisten tapojen löytäminen ja yleisesti käyttöön saattaminen on merkityksellistä. Myös kysymys kädenjäljen koosta ja sen mittaamisen mahdollistamisesta sekä tarpeellisuudesta oli mukana keskustelussa. Lisäksi keskusteltiin siitä, onko vastuu vihreän kädenjäljen kasvattamisesta yksilöllä vai yhteisöllä.

Osallistujiksi pajoihin valittiin kaksi keskenään hyvin erilaista ryhmää. Toinen koostui saman viheralan työyhteisön jäsenistä, ja toinen monessa eri paikassa työskentelevistä hortonomiopiskelijoista. Tässä luvussa esitellään toteutettujen pajojen rakennetta ja sisältöä, sekä niihin osallistuneita vastaajaryhmiä.

6.1 Pajoihin osallistuneet ryhmät

Paja toteutettiin kahdelle erilaiselle ryhmälle, jotta vastauksista olisi nähtävissä erilaisia näkökantoja. Ensimmäisessä ryhmässä oli 12 vastaajaa, joista 11 oli Hämeen ammattikorkeakoulun rakennetun ympäristön hortonomiopiskelijoita joiden opinnot ovat loppusuoralla. Lisäksi mukana oli yksi opettaja. Opiskelijoista suurin osa on työskennellyt jo pidempään erilaisissa viheralan työtehtävissä, ja kaikilla oli ainakin jonkin verran alan työkokemusta. Kokemusta ryhmässä oli eri kuntien viherpuolen yksiköistä

sekä suunnittelun, rakentamisen, että ylläpidon puolelta, kuten myös seurakuntien ja useiden yritysten erilaisista työtehtävistä. Tämä opiskelijaryhmä oli osana opintojaan osallistunut Kestävän ympäristörakentamisen (KESY) toimintamallin testaamiseen suhteessa muutamaa olemassa olevaan tai suunnitteilla olevaan kohteeseen, joten KESYn sisältö oli ryhmälle hyvin tuttu.

Toinen ryhmä koostui tamperelaisen Lännen Viherpalvelun työntekijöistä. Lännen Viherpalvelu on viheralueiden ja ulkoleikkipaikkojen kunnossapitoon sekä rakentamiseen ja suunnitteluun keskittynyt yritys, joka on osa Lännen Palveluyhtiöt konsernia. Vastaajia tässä ryhmässä oli 13, ja ryhmä koostui puutarhureista ja hortonomeista, sekä yhdestä puutarhuriharjoittelijasta. Tätä ryhmää yhdisti yhteinen työpaikka ja sen yhtenevät toimintatavat. Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli oli tälle ryhmälle tuttu lähinnä nimenä, eivätkä he olleet vielä haastatteluhetkellä päässeet tutustumaan sen sisältöön.

Kummankin ryhmän vastaajien ikäjakauma oli 20–60 vuoden välillä. Molemmissa ryhmissä aihe herätti vilkasta keskustelua, ja kirjallisiinkin vastauksiin paneuduttiin huolella. Viherpalvelun ryhmän kanssa päästiin heti konkreettisemmalle käytännön tekojen tasolle, kun taas opiskelijaryhmän heterogeenisuus piti keskustelunkin huomattavasti teoreettisempänä.

6.2 Tutkimusmenetelmänä työpaja

Menetelmänä, jolla tutkimusaineisto kerättiin, käytettiin työpajatyöskentelyä. Pajoja järjestettiin kaksi, ja molempien pajojen aluksi aiheen lyhyellä esittelyllä varmistettiin, että jokainen osallistuja tietää mistä puhutaan, kun puhutaan vihreästä kädenjäljestä. Tämän jälkeen toteutettiin ryhmähaastattelu, jossa osallistujat saivat ensin itsenäisesti pohtia ja kirjoittaa vastauksia viiteen esitettyyn kysymykseen, ja tämän jälkeen kysymykset käytiin haastattelijan johdolla yhdessä keskustellen läpi. Varsinainen keskusteluosuus kesti ensimmäisen haastattelu-ryhmän kanssa lähes tunnin, ja toisen ryhmän kanssa noin puoli tuntia.

Haastattelukysymykset olivat:

- Mitä kädenjäljen kasvattaminen käytännössä voisi tarkoittaa omalla työpaikallani? Nimeä konkreettisia kasvatustapoja.
- Olisiko kädenjälki mitattavissa viheralan töissä? Miten? Onko mittaminen tarpeellista?
- Kenen kädenjälki? Minun? Koko työyhteisön? vai esimerkiksi taloyhtiöpihan suunnittelijan, rakentajan, käyttäjien ja kunnossapitäjän yhteinen?
- Aiotko jatkossa ryhtyä kasvattamaan omaa kädenjälkeäsi? Miksi / miksi et?

- Kädenjälki ja Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli KESY – mitä ajatuksia herättää?

Tutkimusaineiston keräystapa muodostui kuvatun kaltaiseksi aiheen vähaisen tunnettuuden vuoksi ja siksi, että haastateltavan ryhmän sisällä syntyisi myös toisten vastauksista kumpuavia uusia ajatuksia. Tämä tavoite toteutuikin hyvin. Vastaajille annettiin mahdollisuus myös kirjallisiin vastauksiin sen varmistamiseksi, että niidenkin näkemys, jotka eivät aktiivisesti osallistu keskusteluun tulee kuulluksi.

7 KÄDENJÄLKI VIHERALAN TYÖPAIKOILLA – TULOSTEN ESITTELY

Tämän tutkimuksen otos on pieni, eivätkä tulokset välttämättä ole yleistettävissä koskemaan kaikkia alan työpaikkoja. Työn tavoitteena oli löytää suuntaa ja ideaa mikä kädenjälki voisi alalla olla, miten siihen suhtaudutaan ja mihin tarpeeseen se vastaa.

Yleisesti kädenjäljen kasvattamiseen suhtauduttiin myönteisesti. Haastateltavien joukossa ei ollut ketään, joka ei ajattelisi ympäristön hyvinvointia ja tekisi sen mukaisia valintoja. Myös monilla haastateltavien työpaikoista on ympäristöasiat huomioitu edes jollakin tapaa jo nyt.

Kädenjälkiajattelu voi myöskin olla sellainen, että rupean sitä käyttämään, koska siinä voidaan keskittyä positiiviseen, optimistiseen muutoksen mahdollisuuteen, eikä vaipua epätoivoon ja ahdistukseen.

hortonomiopiskelija

Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan aikoneet ryhtyä jatkossakaan kasvattamaan vihreää kädenjälkeään. Osa kielteisesti vastanneista koki vieraana itselleen sitoutumisen mihinkään aatteeseen, jollaiselta kädenjälkiajatteluakin helposti kuulostaa, ja osa katsoi nykyisten ekologisten toimintatapojensa olevan riittävästi, vaikei niitä kädenjäljen kasvattamiseksi kutsuisikaan.

En usko, että ryhdyn siihen (kasvattamaan kädenjälkeä) tietoisesti, sillä pyrin nyt jo tekemään valintoja, jotka koen yleisesti luonnolle hyväksi.

hortonomiopiskelija

7.1 Kädenjäljen tuominen osaksi työskentelyä

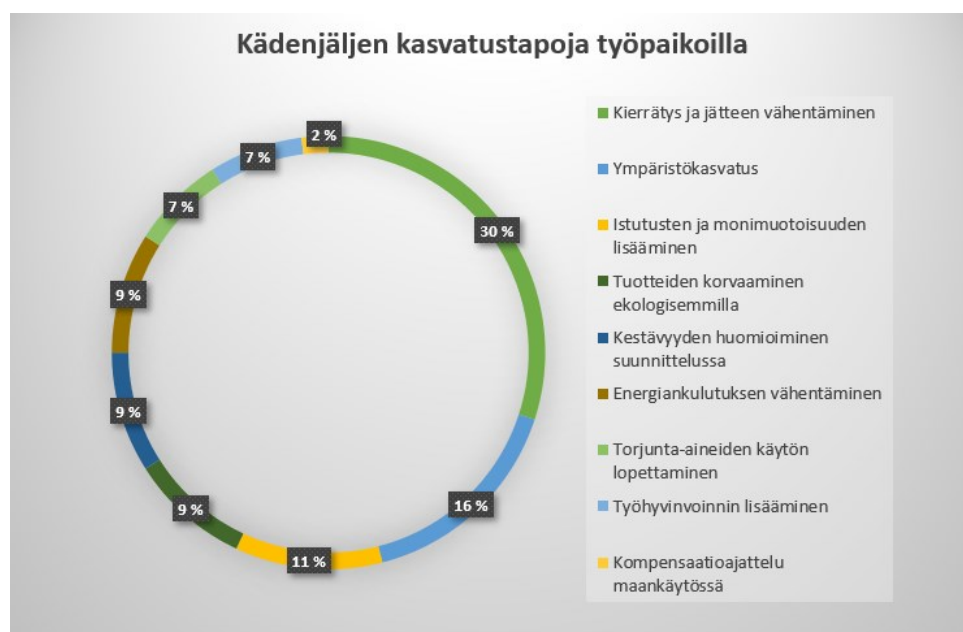
Molempien ryhmien vastaajien joukossa pidettiin yleisesti hyvänä, että kädenjälkiajattelu lähestyy isoja ongelmia positiivisuuden kautta. Positiivisena nähtiin myös se, että kädenjälkiajattelun ei tarvitse tulla ylhäältäpäin

annettuna ohjeena, niitä varsinkin isoissa organisaatioissa tulee muutenkin paljon ja niiden juurtuminen käytäntöön on joskus hidasta, vaan se voi lähteä myös suorittavan portaan keskuudesta leviämään ylöspäin.

Kädenjäljen konkreettisia kasvatustapoja etsineeseen kysymykseen annetut kirjalliset ja suulliset vastaukset voidaan jakaa yhdeksään teemaan. Nämä teemat ovat

- kierrätys ja jätteen synnyn vähentäminen
- ympäristökasvatus
- istutusten määrän ja monimuotoisuuden lisääminen
- tuotteiden korvaaminen ekologisemmilla
- kestävyyden huomioiminen suunnittelussa
- energiankulutuksen vähentäminen
- torjunta-aineiden käytön lopettaminen
- työhyvinvoinnin lisääminen
- kompensatioajattelu maankäytössä

Oheisesta kaaviosta näkyy, montako prosenttia annetuista ehdotuksista liittyy kunkin otsikon aihealueeseen.

Kuva 3. Käytössä jo olevia sekä uusia ehdotuksia kädenjäljen kasvatustavoiksi viheralan työpaikoilla.

Lähes jokainen vastaaja mainitsi kierrättämisen yhtenä konkreettisista keinoista kasvattaa kädenjälkeä omalla työpaikalla. Jätteiden asianmukainen lajittelu ja materiaalin uusiokäyttö jo heti sen vapauduttua aiemmasta käytöstään on monessa paikassa tapana nytkin, mutta kehittämisen varaakin löytyy. Jätteiden kuljettamisesta keräyspisteisiin ja edelleen jätekeskuksiin syntyy kustannuksia ja päästöjä. Kuljetusmatkojen ollessa pitkiä muodostuvat nämä haitat jossain kohtaa kierrätyksestä saatavia hyötyjä suuremmiksi.

Kierrätys ja kiertotalous ei toimi vielä hyvin. Ympäristökasvatusta voisi olla asiasta, eli muuttaa arjen käytäntöjä.

hortonomiopiskelija

Roskien lajittelun lisäksi Viherpalvelun työntekijäryhmän vastaajat mainitsivat esimerkkeinä omalla työpaikalla tapahtuvasta kierrätyksestä muualta puretun kiveyksen tai muun ylijäämämateriaalin hyödyntämisen toisessa kohteessa jätteeksi päätyminen sijaan, sekä tyhjentyneiden muovisäkkien luovan uusiokäytön erilaisten materiaalien, tarvikkeiden ja jätteiden kuljettamisessa ja varastoinnissa. Tärkeinä nähtiin kestävät materiaalivalinnat, jotta jätteeksi päätyisi mahdollisimman vähän, sekä suunnittelun moneutoimisuus, jotta kohde palvelisi monenlaisia käyttäjiä ja mahdollisimman pitkään.

Asennekasvatuksen merkitys korostui monissa vastauksissa. Tiedon jakaminen ja alueen asukkaiden osallistaminen lisäisi yleistä ymmärrystä viheralueiden merkityksestä ihmisten ja koko maapallon hyvinvoinnille. Vastauksista moni yhtyi näkemykseen, että hedelmällisintä on opettaa lapsia esimerkiksi lajittelemaan ja kierrättämään, sillä heidän tottumuksiaan on helppoa vielä muokata.

Se on niinkö semmonen mikä motivoi sit aikuisiakin, kun se lapsi oppii tämmöset hirveen hyvin, niin on isompi kynnys aikuisen toimii väärin, jos lapsi tulee sanoon, et toi pitäs tehdä näin.

hortonomiopiskelija

Myös viheralan koulutukseen ehdotettiin lisättävän enemmän ympäristökasvatusta, jotta viheralan kaikkien toimijoiden voitaisiin lähtökohtaisesti olettaa toimivan ympäristön parhaaksi ja sen ehdoilla. Tällä hetkellä nähtiin rahan vielä ratkaisevan toimintatavat, vaikka tiedossa olisi niiden vaurioisuus ympäristölle.

Pieniä tekoja ja valintoja, kuten roskien laittelua, pidettiin merkityksellisinä siinä missä isompiakin, sillä pienten asioiden tekeminen on usein käytännössä helpompaa ja enemmän työntekijän itsensä vallassa. Isomman mittakaavan valinnoissa tarvitaan usein taloudellista panostusta, esimerkiksi kaluston vaihtaminen vähäpäästöisempään, jolloin yksittäinen työntekijä ei voi valintaa tehdä. Energian- ja polttoaineenkulutuksen vähentämistä pidettiin vastauksissa kuitenkin tulevaisuuden tavoitteena, ja niin sähköautot kuin aurinkoenergialla latautuvat työvälineetkin mainittiin vastauksissa.

Monimuotoisuuden lisääminen istutusalueilla oli yksi ehdotetuista konkreettisista kädenjäljen kasvatustavoista. Etenkin taloyhtiöpihoilla yleisesti käytetty kasvilajivalikoima nähtiin varsin suppeana, ja siinä oiva mahdollisuus monimuotoisuuden lisäämiseen. Laajojen nurmialueiden osittainen

muuttaminen kukkaniityiksi pölyttäjiä ajatellen, dynaamisten istutusten suosiminen, ammattilaisten työn arvostus jo suunnitteluvaiheessa ja etenkin sopivia kasveja valittaessa olivat ehdotettuja keinoja riittävän monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Kädenjäljen kasvamista rajoittavia tekijöitäkin listattiin. Torjunta-aineiden käyttöä kyseenalaistettiin niiden vastaajien toimesta, joiden työpaikoilla torjunta-aineet ovat vielä käytössä. Hautausmailla työskentelevät toivoivat ekologisempia vaihtoehtoja hautakynntilöille, etenkin paristokäyttöisten led-kynntilöiden täyskieltoa toivottiin niistä syntyvän vaarallisen jätteen vuoksi. Kiinteistöpihoilla työskentelevät näkivät ongelmana valtavan määrän tyhjentyneitä muovisia multa- ja kuorikatepusseja, jotka kasvukauden aikana päätyvät jätelavalle. Biohajoavalle vaihtoehdolle olisi kysyntää monen muunkin tuotteen kohdalla.

Työn etukäteen suunnittelu ympäristölain ja suositukset huomioon ottaen. Oman työn vaikutukset pitäisi osata arvioida etukäteen, niin ei tule ongelmiakaan. Millaisia aineita luontoon laitetaan? – – Millaista energiaa työssä käytetään? – – Käytössä olevat materiaalit hyödynnetään mahdollisimman hyvin, mahdollisimman vähän heitetään pois uusiokäyttöön sopivia resursseja.

Viherpalvelun työntekijä

Vastauksissa nostettiin esiin maankäytön kompensatioajattelua monimuotoisuuden ja viheralueiden määrän turvaajana. Myös permakulttuurista lainattua zoning-ajattelua, jossa intensiivisintä hoitoa vaativat kohteet on sijoitettu lähimmäs, pidettiin toimivana tapana vähentää energian kulutusta kunnossapidon osalta.

Vihreän kädenjäljen kasvattamisen sosiaalista ulottuvuutta pidettiin tärkeänä mahdollisuutena erottua monista muista maailmanparannushankkeista. Sen nähtiin voivan lisätä työyhteisön hyvinvointia ja oman työn sujuvuutta, ammattitilpeyttä ja oman tekemisen arvostusta, sekä koko viheralan arvostusta omana toimijanaan, eikä vain muun rakentamisen pakollisena sivutuotteena.

Vihreän kädenjäljen ajateltiin olevan hyvä lisä KESY-toimintamallin noudattamiseen, ja näiden kahden parhaimmillaan tukevan toisiaan. Kädenjälkeä pidettiin kuitenkin enemmän henkilökohtaisena aatteena, jonka kasvattamisen täytyy lähteä yksilöstä itsestään.

KESYn toteutuminen liittyy myös kädenjälki-ideologian tai ajattelutavan omaksumiseen. KESY-mallin mukaisten ratkaisujen tekeminen on helpompaa, jos on jo omaksunut kädenjälkimukaisen ajattelutavan.

hortonomiopiskelija

Verrattuna KESY-toimintamalliin, kädenjäljen katsottiin myös olevan helpommin omaksuttavissa ja noudatettavissa. Vastaajien mielestä siinä voidaan keskittyä siihen pieneenkin positiiviseen tekoon ja ryhtyä tekemään, vaikei hankkeen ekologisuus kaikissa vaiheissa vielä toteutuisikaan. KESYä pidettiin yksityiskohtaisten ohjeidensa vuoksi kankeampana soveltaa käytäntöön.

Kädenjälki vaikuttaa helpommalta toteuttaa, omillakin päätöksillä on merkitystä. KESY tekee asioista liian hankalia.

hortonomiopiskelija

7.2 Kenen kädenjälki?

Kun kädenjälkiajattelu tuodaan osaksi työelämää tulee määritellä, kenen kädenjälkeä ollaan kasvattamassa. Henkilökohtaisen kädenjäljen sijaan kyseessä voisi olla työnantajan määrittämä tavoite, jolloin kädenjälki olisi työyhteisön yhdessä muodostama ja sen kasvattaminen olisi kaikkien yhteinen tehtävä, mutta työajan puitteissa. Työajan ulkopuolella jokainen olisi vapaa toimimaan kuten tahtoo, myös kädenjälkeä pienentävästi.

Keskustelussa opiskelijaryhmän kanssa tätä verrattiin savuttomaan työpaikkaan. Savuttomalla työpaikalla työntekijä sitoutuu olemaan savuton töissä ollessaan, mutta työajan ulkopuolella hän on vapaa tupakoimaan. Tavoitteena on tietysti kannustaa työntekijää savuttomuuteen aina, ja siihen voidaan tarjota myös monenlaista tukea, mutta velvoittaa ei voi. Samoin on vihreän kädenjäljen suhteen. Ehdotuksena tulikin, että työpaikalla voisi olla käytössä kädenjälkisopimus, jolla työntekijä sitoutetaan kasvattamaan kädenjälkeään työtehtävien puitteissa. Työnantaja voi kannustaa ekologisiin valintoihin myös työajan ulkopuolella, mutta päätös toteutuksesta on työntekijän henkilökohtainen valinta.

Se näkökanta, et tuleeko se ylhäältä annettuna työpaikalla, vai tuleeko se minusta, haluan olla osa tätä. Siin on pieni ero.

hortonomiopiskelija

Molemmat vastaajaryhmät olivat lähes yksimielisiä siitä, että kaikki lähtee oman henkilökohtaisen kädenjäljen kasvattamisesta. Kun yksilö omaksuu ekologisen elämäntavan ja tahtoo tehdä luonnon kannalta hyviä valintoja yksityiselämässään, hän tuo arvonsa mukanaan myös työelämään. Kun samalla työpaikalla työskentelee useita kädenjälkeään kasvattavia henkilöitä, muodostuu työyhteisön kädenjälki kuin itsestään osiensa summana. Ylhäältäpäin annettuja määräyksiä katsottiin olevan muutenkin jo niin paljon, että kädenjälkiajatuksen arveltiin hukkuvan helposti muiden ohjeiden joukkoon ja toteutuvan heikommin, mikäli se olisi vain työnantajan määräämä käytäntö ilman yksilön omaa sitoutumista siihen. Myös kädenjäljen kasvattamisen positiivinen henki pääsee vastaajien mukaan paremmin toteutumaan, jos se, varsinkin isoissa organisaatioissa, lähtisi työntekijöiden keskuudesta leviämään johtoportaiseen, eikä päinvastoin.

Oma kädenjälki voi kasvaa myös työyhteisön kädenjäljeksi esimerkin avulla.

Viherpalvelun työntekijä

Kädenjäljen kasvattaminen voisi olla myös esimerkiksi asunto-osakeyhtiön yhteinen tavoite. Tällöin taloyhtiön piha voitaisiin suunnitella ja toteuttaa alusta asti kädenjälkeä kasvattavasti, ja asukkaiden lisäksi myös pihan kunnossapitäjät sitoutettaisiin toimimaan työssään siten, että kädenjälki kasvaa. Kunnossapitäjän vastuulle lankeaisi myös toiminnan koordinoiminen sekä mahdollisten koulutusiltojen tai talkoo-ohjeiden laatiminen yhteisössä asukkaiden kanssa, jotta tavoitteeseen päästään.

Kummankaan vastaajaryhmän keskuudessa ajatuksesta ei juurikaan innostuttu. Keskusteluissa ongelmana nähtiin mahdollinen tiedon puute, sekä asukkaiden tahto sitoutua toimintaan. Paljon on vallalla vääriä käsityksiä siitä, mikä lopulta kuormittaa ympäristöä vähiten, jolloin kädenjälki ei hyvistä aikeista huolimatta kasvakaan. Jos taas konkreettinen työ lankeaa vain muutaman innokkaan harteille, kaunis ajatus hiipuu heidän väsyksensä. Jos kädenjälki olisi kaikkia asukkaita velvoittava hanke, vaikuttaisi se ihmisten intoon muuttaa kyseiseen taloyhtiöön joko negatiivisesti tai positiivisesti. Tämä vaikutus heijastuisi myös asuntojen hintoihin. Vaikka tämän kaltainen vihreä kädenjälkiyhteisö voisi joissain tapauksissa toimiakin, nähtiin jälleen parempana, että kädenjäljen kasvattaminen on yksilön oma tavoite ja valinta.

Myös yleisesti asenteissa nähtiin olevan vielä paljon korjaamisen varaa. Monimuotoisuutta arvostetaan puheen tasolla, mutta oma ympäristö halutaan pitää totutun kliinisenä.

Toisaalta tulee myöskin se ehkä semmonen suomalainen siisteyskäsitys, – – että ihan kiva mut ei täs meijän pihassa. – – Kun tos on tota mettää niin siellä se monimuotoisuus saa olla ihan rauhassa. Että on hirveen iso työ vielä siinä asennepuolella, vaikka kaikki on että joojoo tottakai me halutaan perhosia ja tottakai et nää on, mut ei tässä, kun se on niin ruma ja epäsiisti. – – Tavallaan vaikka sitä tietookin tulis vaikka kuinka paljon, niin sit siinä on äkkiä vielä se asenne joka riitelee, että kiva juttu, mut ei tässä kohtaa. tää on niin ruma ja niin epäsiisti.

Viherpalvelun työntekijä

7.3 Kädenjäljen koon mittaaminen

Opiskelijoista koostunut ryhmä otti kriittisen kannan kädenjäljen mittamiseen. Yhteiseksi näkemykseksi keskustelussa muodostui, että mitattavia asioita on jo muutenkin riittävästi, ja joihinkin normeihin mahtuminen laistaa intoa kasvattaa kädenjälkeä. Mitattavuus myös vaatisi tarkkoja

kriteerejä siitä, miten kädenjälkeä on mahdollista kasvattaa, jolloin koko ideologian henki kärsisi. Kädenjäljen sosiaalista ulottuvuutta taas on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta mitata. Kriteereiden kiertäminen ja kädenjälkiharhan luomisen mahdollisuus nähtiin myös ongelmana.

Onks ihan pakko mitata? Ja mikä täs mun mielestä on positiivinen tää positiivisuus ja kaverille jakaminen, niin voisko sitä ajatella, että kaikkien ei tarviskaan olla yhtä mitattavissa olevia juttuja, tai että sitä voi toteuttaa eri määriä? Ei tarvi olla tietty määrä toteutettuna ennenkun sä - - saat jonkun papukaijamerkin, josta tuli mieleen et eiks tää just oo tän someajan tämmönen keskeinen "jaa kaverille" jolloin tykkääminen olis aika kova sana. Sillä kell on eniten tykkäyksiä niin sil on sit isompi kädenjälki, ja siinähan siis ihan samalla tavalla tulee semmosta epätodellista arvoa kuin siinä, että sitä mitattais jollain virallisilla kriteereillä, joita on ihan yhtä helppo kiertää.

hortonomiopiskelija

Opiskelijaryhmässä ajateltiin, että erilaisten tilastojen laatiminen ja kuniilta näyttämään saaminen ei ole sitä mihin kädenjäljellä todellisuudessa pyritään, vaan konkreettiset käytännön teot ja niihin kannustaminen on merkityksellisempää.

Viherpalvelun työntekijäryhmä ajatteli asiaa selvästi erilaisesta lähestymiskulmasta, ja näin ollen näki mittaamisessa paljon hyviä puolia. He löysivät myös omasta työstään useita suoraan mitattavaksi kelpaavia asioita. Esimerkiksi polttoaineen kulutusta työkoneissa ja kulkuneuvoissa voisi mitata, sekä syntyvän jätteen määrää ja kuinka suuri osa siitä on kierrätetty. Työstä syntyy nyt jo paljon tilastoja, joita voidaan vertailla edellisten vuosien tulokseen.

Kyl mun mielestä (pitää mitata,) just se niinkun konkretisoi sitä et ai näin paljon!

Viherpalvelun työntekijä

Mittaamisen tarpeellisuutta perusteltiin esimerkiksi sillä, että päästäisiin tuntuman tasolta konkreettisiin tuloksiin. Kädenjälki voisi vastaajien mukaan myös hyödyttää yritystä taloudellisesti, jos sen rahallisen arvon pystyy osoittamaan tilastojen avulla. Taloudellinen puoli taas tarvitaan mukaan siksi, että noudattamisen mielekkyys pystytään perustelemaan eteenpäin vaikkapa ison organisaation johdolle, jossa rahan uskottiin perusteluna painavan maapallon hyvinvointia enemmän.

Keskustellessaan tämäkin ryhmä tuli siihen tulokseen, että vihreän kädenjäljen ei haluta olevan lista kriteerejä, jotka tulee täyttää, vaan enemmänkin ihmisen omasta vapaasta tahdosta lähtevää toimintaa. Valistuksen ja tiedon lisäämisen keinoin olisi hyvä yrittää kaikki ihmiset saada toimimaan

luontoa kunnioittavasti, ennen kuin itsestään selvyyksinä pitämämme puhdas vesi ja maaperä on lopullisesti pilattu. Erityisen tärkeänä pidettiin viheralan ammattilaisten esimerkillistä toimintaa, jonka uskottiin muuttuvan parempaan suuntaan nuoremman, vasta koulutetun sukupolven ottaessa ohjat. Missään tapauksessa ei kuitenkaan haluttu uskoa, etteikö vuosikymmeniä alalla toiminutkin voisi toimia kestävästi, tai vielä muuttaa toimintatapaansa ympäristöystävällisempään suuntaan.

Ei saa sanoa, etteikö vanhat pystyis muuttumaan!
Viherpalvelun työntekijä

7.4 Ryhmät vastaajina

Molemmissa haastatteluryhmissä vihreä kädenjälki herätti keskustelua myös varsinaisen haastattelutilanteen päätyttyä. Tästä voitane päätellä, että aihe kiinnostaa aidosti, ja erilaiset ja uudet keinot tukea kestävää kehitystä viheralalla ovat tervetulleita.

Vaikka ryhmät olivat lähtökohdiltaan hyvinkin erilaiset, oli molempien ryhmien vastauksissa silti todella paljon samaa. Into panostaa kierrätykseen ja yleisemmin ajatella toimiemme seurauksia oli yhteistä. Konkreettisten kädenjäljen kasvatustapojen keksiminen oli Viherpalvelun työntekijöille helpompaa kuin opiskelijaryhmälle. Tähän saattoi vaikuttaa se, että työpaikka oli vastaajille yhteinen, sekä se, että aiheutettavien ympäristöhaittojen miettiminen ja välttäminen on yrityksessä nyt jo normaalia toimintaa.

KESY-toimintamallin arvioiminen ja pohtiminen oli opiskelijaryhmälle helpompaa, sillä he olivat juuri opinnoissaan käsitelleet aihetta, kun taas Viherpalvelun työntekijät tunsivat KESYn vain pintapuolisesti. Opiskelijat näkivät haastatteluhetkellä KESY-toimintamallin myös jokseenkin negatiivisessa valossa juuri työstämästään KESYn arviointitehtävästä johtuen, mikä saattoi lisätä kriittisyyttä KESYä kohtaan, ja lisätä intoa pitää vihreä kädenjälki jokaisen henkilökohtaisena aatteena.

8 VIHREÄN KÄDENJÄLJEN KÄYTTÖÖNOTTO – JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa esiin tulleita keskeisimpiä tuloksia ja ehdotuksia kädenjälkiajattelun eteenpäin viemiseksi, sekä viheralan ammattilaisten suhtautumista kädenjälkeen. Vihreä kädenjälki voi olla monen kokoinen ja näköinen, mikä mahdollistaa erilaisten ihmisten erilaiset tavat innostua asiasta. Erilaisten sääntöjen ja pykälien parissa työskentelevien korvissa valinnanmahdollisuuksia tarjoava ja sosiaalisen ulottuvuuden huomioiva ajattelu kuulosti erityisen hyvältä.

Kuva 4. Tutkimuksessa esiin tullutta ammattilaisten suhtautumista sekä ajatuksia kädenjälkiajattelun eteenpäin viemiseksi.

Ympäristön hyvinvointi ja siihen vaikuttaminen ovat tämän tutkimuksen perusteella viheralalla työskenteleville myös henkilökohtaisesti tärkeitä arvoja. Alalle joko hakeutuu ihmisiä joiden arvot ovat valmiiksi kestävän kehityksen mukaisia, tai koulutuksen myötä lisääntyvä tieto vaikuttaa yksilön arvoja muokkaavasti. Ammatillinen koulutus onkin tärkeässä asemassa, jos halutaan entisestään lisätä alan ammattilaisten kykyä tehdä kestäviä valintoja työssään. Tämä tutkimus ei kuitenkaan anna vastausta siihen, onko tilanne ammattilaisten myönteisestä suhtautumisesta ympäristön hyvinvoinnin edistämiseen yleisesti näin hyvä. Mikäli näin ei ole, tulisi jotenkin varmistaa, että muutos parempaan tapahtuu. Alan koulutus on mielestäni jälleen ratkaisevassa asemassa.

Yhtenä ratkaisuna valmistuvien uusien ammattilaisten sitouttamiseksi viherään kädenjäljenkin kasvattamiseen ja yleisemmin luonnon hyvinvoinnin vaalimiseen toimisi pajakeskusteluissa ilmoille heitetty ajatus valasta, jonka valmistuvat uudet ammattilaiset lausuisivat kuten lääkärit ikään. Tässä viheralan valassa ammattilaiset lupaisivat toimia työssään luonnon monimuotoisuutta vaalien ja sen kestävyys huomioiden. Vaikka idea on radikaali ja vähän huumorillakin höystetty, on siinä takana myös tarpeellinen ja toimiva ajatus, jota voisi lähteä kehittämään eteenpäin. Erään vastaajan sanoin voidaankin kysyä:

Periaatteessa jos tää jotenkin lähtis viheralalta ja leviäis kaikille Suomeen, niin onko – – viheralalla kiinnostusta olla tämmösii niinkun vihreän kädenjäljen sanansaattajia? Eli jos ajatellaan semmosta et koetaanko tämmönen ekologinen

näkemyks ja elämäntapa – viheralalla tärkeäksi? Koska jos se on niin, niin sillonhan se aika luonnostaan loksahaa (viheralan tehtäväksi) vaikka se ei ois välttämättä edes työnantajalta tullu.

hortonomiopiskelija

Kädenjäljen käytettävyyttä viheralalla pohdittaessa keskeistä vastaajaryhmien enemmistön mielestä on koko viheralan toimiminen luonnon monimuotoisuuden turvaajina ja huolehtia sen tuomisesta osaksi myös rakennettua ympäristöä. Tähän tavoitteeseen pyritään monin keinoin, joista kädenjäljen kasvattamisen nähtiin olevan yksi mahdollinen. Kädenjäljessä kiitettiin erityisesti sen positiivista lähestymiskulmaa isoihin ongelmiin, sekä vapautta toteuttaa sen kasvattamista haluamallaan tavalla.

kukaan ei tavallaan määrää mitä ne on ne asiat joita sun pitää tehdä, et jos sä tykkäät istutella puita, niin sit sä istuttele puita, tai jos sä haluat toimia nimenomaan sellasena joka innostaa muita ajattelemaan ekologisesti, niin se voi olla se sun henkilökohtanen sarkasi, ilman et sä ikinä istutat yhtään puita.

hortonomiopiskelija

Juuri kädenjäljen kasvattamisen mielekkyys herätti keskustelupajoissa paljon ajatuksia. Ympäristön hyvinvointia voi ajatella ja huomioida toimissaan, sekä pyrkiä tervehdyttämään maapalloa myös ilman, että kutsuu sitä kädenjäljen kasvattamiseksi. Toisia voisi kuitenkin motivoida tietoa siitä, että on muitakin jotka pyrkivät samaan tavoitteeseen. Siksi opiskelijaryhmän keskustelussa ehdotettiin, että kädenjälki tarvitsisi tuekseen virtuaalisen yhteisön. Yhteisöön liittyneiden kesken voidaan jakaa ajatuksia ja saavutuksia, vinkkejä mitä voisi tehdä, sekä ihan vain ilmaista, että minäkin olen mukana. Kansainvälisyys on hyvä juttu, mutta myös kansallista, suomenkielistä, yhteisöä tarvitaan. Sosiaalinen media voisi tarjota tähän hyvän alustan, mutta tarvitaan tahoja tai innokkaita henkilöitä toimimaan alkuunpanijana ja ylläpitäjänä. Yhteisö voisi järjestää myös vaikka koulutusta ja avoimia yleisöluentoja, sekä jakaa tietoa yhteisön ulkopuolella oleville ja innostaa heitäkin mukaan.

Tilausta kädenjälkiajattelun ympärille muodostettavan kansallisen toiminnan ja materiaalin kehittämiseksi voisi myös omasta mielestäni olla. Vastaavia hankkeita löytyy muista Euroopan maista, esimerkiksi Saksasta (Handabdruck n.d.). Luomalla esimerkiksi internetsivuston, jossa jaetaan ehdotuksia Suomen oloihin sopivista konkreettisista toimista ja jo toteutettujen hankkeiden kuvauksia, olisi olemassa selkeä paikka, josta löytää tietoa kädenjäljestä ja tavoista kasvattaa sitä.

Soveltuuko vihreä kädenjälki siis viheralan ammattilaisten käyttöön? Milloin se voisi muodostua, ja onko sitä tarpeen mitata? Tämän työn puitteissa toteutettujen haastattelujen perusteella voidaan todeta, että

kädenjäljen kasvattaminen onnistuu mainiosti myös ammattilaisilta. Työyhteisö voi asettaa itselleen konkreettisen tavoitteen johon pyrkiä yhdessä, tai jokainen voi tehdä sen yksilönä. Tavoite voi olla mietitty tapauskohtaisesti yrityksen kulloisiakin tarpeita vastaavaksi, esimerkiksi jätteen määrän vähentäminen ja tehokkaampi kierrätys. Jos työyhteisössä ei olla vielä herätty vihreille arvoille, voi myös yksittäinen työntekijä lähteä edistämään asiaa innostamalla toisia mukaan kädenjäljen kasvattamiseen. Kädenjälkiajattelu antaa siis varsin vapaat puitteet sille, millaiseksi se kussakin yhteisössä muodostuu.

Kädenjäljen koon mittaaminen todettiin tässä työssä haastavaksi. Mittaamiseen tarvittavien kriteerien listaaminen olisi ison työn takana, ja vaatisi tarkkaa määrittelyä muun muassa siitä, millainen asiasta toisille kertominen on laskettava teko. Näin ollen vastaajaryhmän enemmistön kanssa samalle kannalle taipuminen siinä, että mittaaminen ei tuo kädenjäljelle mitään välttämätöntä lisäarvoa ainakaan yksilöihmisen kohdalla, on helppoa. Viheralan toimijankin kohdalla näkisin, että pyrkimys kasvattaa kädenjälkeä mahdollisimman paljon riittää, eikä sen tarkkaa kokoa tarvitsekaan pystyä aina laskemaan. Esimerkiksi nettopositiivisuuden avulla voidaan varmistaa, että kädenjäljen koko pysyy jalanjälkeä suurempana.

Työpajaryhmien suhtautuminen vihreään kädenjälkeen oli positiivista. Vaikka tulosta ei voida haastateltavien vähyydestä johtuen yleistää koskemaan kaikkia viheralan ammattilaisia, voidaan kuitenkin olla varovaisen toiveikkaita sen suhteen, että ympäristön hyvinvointi kiinnostaa alalle haakeutuneita. Mikään ei näyttäisi estävän kädenjälki-ideologian leviämistä myös viheralan ammattilaisten keskuudessa. On työpaikkakohtaista, halutaanko se pitää jokaisen omana kädenjälkenä, vai innostutaanko yhteisen kädenjäljen kasvattamisesta. Mahdollisuudet erilaisten kannustimien kehittelyyn, esimerkiksi palkita viikon kädenjälkiteko, ovat myös laajat. Tärkeimpänä pidän kuitenkin, että viheralan ammattilaiset ovat yhdessä tuumin näyttämässä esimerkkiä muille maapallon hyvinvoinnin ja monimuotoisuuden vaalimisessa.

LÄHTEET

BIOS-tutkimusyksikkö. (2018). Maailman aineksenkäyttö kasvaa kasvamistaan – minne ja kenelle luonnonvarat virtaavat? 17.4.2018. Haettu 1.7.2018 osoitteesta <http://bios.fi/maailman-aineksen-kaytto-kasvaa-kasvamistaan-minne-ja-kenelle-luonnonvarat-virtaavat/>

Brown, M. (2015). Ecological Handprints: Construction materials that do more good not just less harm. Blogijulkaisu 27.4.2015. Haettu 23.3.2018 osoitteesta <https://fairsnape.com/2015/04/07/ecological-handprints-construction-materials-that-do-more-good-not-just-less-harm/>

European commission (2017). Environment. Single market for Green Products Initiative. 18.9.2017. Haettu 19.9.2018 osoitteesta <http://ec.europa.eu/environment/eussd/smgp/>

Flash Eurobarometer 367 (2013). Attitudes of europeans towards building the single market for green products. 7/2013. Haettu 19.9.2018 osoitteesta http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_367_en.pdf

Green Building Council Finland (2012). Rakentaminen ei lopu, vaikka rakennus on valmis. Blogijulkaisu 7.8.2012. Haettu 23.3.2018 osoitteesta <http://figbc.fi/rakentaminen-ei-lopua-vaikka-rakennus-on-valmis/>

Handabdruck (n.d.). Haettu 16.9.2018 osoitteesta http://www.handabdruck.org/index_en.php

Handprinter (2013a). Handprinter is about trying to ensure that the world is better off with us than without us. Haettu 23.3.2018 osoitteesta <http://www.handprinter.org/>

Handprinter (2013b). What can I do? Haettu 23.3.2018 osoitteesta <http://www.handprinter.org/what-can-i-do/>

International Resource Panel (2017). Assessing global resource use. A systems approach to resource efficiency and pollution reduction. Haettu 1.7.2018 osoitteesta http://www.resourcepanel.org/sites/default/files/documents/document/media/assessing_global_resource_use_amended_130318.pdf

Le Grand, Z. (2015). Telling your Net Positive story. Blogijulkaisu 28.8.2015. Haettu 4.4.2018 osoitteesta <https://www.forumforthefuture.org/blog/telling-your-net-positive-story>

Norris, G. (2014). Building NetPositive Enterprises. 24.1.2014. Haettu 4.4.2018 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=yE-n7JhbU7c>

Puoskari, M. & Piekkari L-K. (2017). Uusi ajattelumalli tähtää yrityksen jalanjäljen pienentämiseen kasvattamalla positiivisia vaikutuksia. Blogijulkaisu 27.9.2017. Haettu 21.3.2018 osoitteesta <http://figbc.fi/uusi-ajattelumalli-tahtaa-yrityksen-jalanjaljen-pienentamiseen-kasvattamalla-positiivisia-vaikutuksia/#more-12498>

Puoskari, M. (2017). Nettopositiivisuus kiertotaloudessa. Pöyryn julkaisu. Tilattu 23.3.2018 osoitteesta <http://www.poyry.fi/uutiset/artikkelit/blogi-nettopositiivisuus-malli-tahtaa-yrityksen-jalanjaljen-pienentamiseen>

Suomen ympäristökeskus (2018). Luontopaneelin esittely. 22.5.2018. Haettu 26.6.2018 osoitteesta http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Ekosysteemipalvelut/Asiantuntijatyo/Luontopaneeli/Luontopaneelin_esittely

Suomen ympäristökeskus (2018). Uusi ympäristöjalanjälki muuttaa ympäristötiedolla markkinoinnin. 18.9.2018. Haettu 19.9.2018 osoitteesta [http://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uusi_ymparistojalanjalki_muuttaa_ymparisi\(47963\)](http://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uusi_ymparistojalanjalki_muuttaa_ymparisi(47963))

Tynkkynen, O. & Berninger, K. (2017). Nettopositiivisuus - Menestyvän ja vastuullisen liiketoiminnan uusi taso. Helsinki: Alma Talent.

Viherympäristöliitto (2018a). Näin edistät ekologisesti kestävästä ympäristön toteutumista omassa kotipihassa. 5.7.2018. Haettu 31.7.2018 osoitteesta <https://www.vyl.fi/uutiset/nain-edistat-ekologisesti-kestavan-ympariston-toteutumista-omassa-kotipihassa/>

Viherympäristöliitto (2018b). KESY Kestävän ympäristörakentamisen toimintamalli. Toimintaperiaatteet kestävästä kehityksen toteuttamiseksi ympäristörakentamisen hankkeissa. Haettu 24.6.2018 osoitteesta https://www.vyl.fi/site/assets/files/2319/kesy_toimintamalli_web_1_26_4_2018.pdf

Weckman, E. (2017) Kestävän ympäristörakentamisen kriteerit – yhteinen toimintamalli viheralalle. Luento viherpäivillä 8.2.2017. Haettu 6.4.2018 osoitteesta https://www.vyl.fi/site/assets/files/1548/kesy_esittely2017_lres.pdf

Ympäristöministeriö (2017). Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävästä käytön toimintaohjelma 2013-2020. 7.3.2017. Haettu 4.8.2018 osoitteesta <file:///C:/Users/katri/AppData/Local/Temp/Luonnon%20puolesta%20-%20ihmisen%20hyvaksi.%20Suomen%20luonnon%20monimuotoisuuden%20suojelun%20ja%20kestävän%20käytön%20toimintaohjelma%202013-2020.pdf>